

УДК 346.24

ЧЕРНЕНКО О.А., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

СПОСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ РОЗМІРУ ДЕРЖАВНОЇ ЧАСТКИ В ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. У статті розглянуто проблему розмивання розміру державної частки в державних корпоративних підприємствах при проведенні додаткової емісії акцій.

Ключові слова: державні корпоративні підприємства, акції, емісія, акціонерні товариства.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема размывания размера государственной доли в государственных корпоративных предприятиях при проведении дополнительной эмиссии акций.

Ключевые слова: государственные корпоративные предприятия, акции, эмиссия, акционерные общества.

Summary. The article deals with the problem of erosion of the size of the state share of state corporate enterprises during the additional issue of shares.

Keywords: state corporate enterprises, shares, emission, joint stock companies.

Державним корпоративним підприємствам, контрольний пакет акцій (часток) яких належить державі, властиві проблеми, аналогічні підприємствам зі 100 % державною участю. Разом із тим ці підприємства стикаються зі специфічними проблемами, серед яких і проблема розмивання державної частки внаслідок проведення додаткової емісії акцій. Така проблема стосується передусім державних корпоративних підприємств в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, яка водночас є їх найпоширенішою організаційно-правовою формою в Україні і зумовлена акціонерною природою капіталу.

Аспекти, пов'язані з державними корпоративними підприємствами, досліджувалися у працях таких учених, як Л. Винар, О. Вінник, О. Кібенко, Д. Погрібний та ін.

Запропонована публікація присвячена дослідженню проблеми розмивання державної частки в державних акціонерних товариствах унаслідок проведення додаткової емісії акцій.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України розробити способи збереження розміру державної частки в державних корпоративних підприємствах при проведенні додаткової емісії акцій.

Закон від 27 квітня 2007 р. № 997-V вніс низку змін до Закону України «Про господарські товариства», які унеможливили зловживання механізмом додаткової емісії, що широко мали місце в минулому. Так, було встановлено, що акціонерне товариство може збільшувати статутний капітал тільки за рішенням загальних зборів (до внесення змін ст. 38 зазначеного Закону надавала можливість збільшувати статутний капітал не більш як на третину за рішенням правління – це було використано зокрема при проведенні 2001 року додаткової емісії акцій ВАТ «Запоріжсталь», унаслідок якої державна частка у статутному капіталі ВАТ скоротилася з блокуючого пакета в розмірі 25 % + 1 акція до 18,7 %) [1]. З урахуванням того, що згідно зі ст. 42 Закону України «Про господарські товариства» рішення загальних зборів про зміну статуту товариства (зокрема щодо збільшення статутного капіталу товариства) приймається більш як трьома чвертями голосів акціонерів, які беруть участь у зборах, держава стверджується в

можливості заблокувати прийняття рішення про проведення додаткової емісії за умови володіння пакетом у розмірі хоча б 25 % + 1 акція.

Закон України «Про акціонерні товариства» теж установив, що акціонерне товариство може здійснювати емісію акцій тільки за рішенням загальних зборів (ч. 1 ст. 21). Рішення загальних зборів щодо збільшення статутного капіталу товариства приймається більш як трьома чвертями голосів акціонерів від загальної їх кількості (ч. 5 ст. 42), що додатково посилило позицію держави при прийнятті такого рішення. Разом із тим, якщо Закон України «Про господарські товариства» встановлює загальне правило про переважне право акціонерів на придбання додатково випущених акцій (ч. 3 ст. 38), то згідно з Законом «Про акціонерні товариства» таке переважне право надається акціонерам тільки при приватному розміщенні акцій (ст. 27).

Незважаючи на зміни в законодавстві, і на сьогодні проблема розмивання державної частки при додатковій емісії акцій зберігає традиційні обриси. Згідно з ч. 6 ст. 11 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» викуп акцій (часток) додаткової емісії здійснюється за рахунок коштів, передбачених державним бюджетом на такі цілі, або в обмін на корпоративні права держави у статутних капіталах господарських організацій в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Відповідно до п. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Питання прийняття рішення щодо проведення додаткових емісій акцій, їх викупу державою або внесення додаткових вкладів до статутних капіталів господарських товариств» від 6 червня 2007 р. № 797 викуп державою акцій додаткових емісій або внесення додаткових вкладів здійснюється в межах призначень, передбачених у державному бюджеті на відповідні цілі. Кабінет Міністрів України приймає рішення про викуп акцій додаткових емісій або внесення додаткових вкладів у разі наявності коштів у державному бюджеті. З огляду на хронічний дефіцит державного бюджету України представники держави змушені блокувати відповідні рішення загальних зборів акціонерних товариств (у разі володіння державою достатнім для цього пакетом акцій), що позбавляє такі товариства можливості залучати прямі інвестиції в розвиток виробництва.

Водночас мають місце випадки, коли уповноважені особи держави голосують на загальних зборах акціонерного товариства за здійснення додаткової емісії, при цьому участь держави в її викупі не передбачається. Так, розпорядженням від 13 червня 2007 р. № 407-р Кабінет Міністрів України (розпорядження скасовано на підставі розпорядження Кабінету Міністрів від 7 травня 2008 р. № 689-р) погодився з пропозицією Мінпаливенерго щодо голосування представником держави – НАК «Енергетична компанія України» на загальних зборах акціонерів ВАТ «Дніпроенерго», щодо якого порушено провадження у справі про банкрутство, за проведення додаткової емісії простих іменних акцій товариства з метою відновлення його платоспроможності відповідно до плану санації ВАТ «Дніпроенерго»). Після проведення додаткової емісії розмір пакета акцій, що належать державі, скорочувався з 76,04 % (що давало їй повний контроль) до 50 %+1 акція. Виникає запитання: як може уряд санкціонувати проведення додаткової емісії, що розмиває державну частку в стратегічно важливому об'єкті, усвідомлюючи, що бюджетних коштів на викуп акцій немає? [2].

Для визначення оптимального підходу до вирішення питання, що розглядається, слід взяти до уваги припис ч. 5 ст. 15 Закону України «Про акціонерні товариства», згідно з якою збільшення статутного капіталу товариства для покриття збитків не допускається, крім випадків, установлених законом. Іншими словами, акціонерне товариство, яке планує здійснити додаткову емісію, повинне мати задовільні результати фінансово-господарської діяльності.

У той же час державні корпоративні підприємства, діяльність яких є прибутковою, обмежені в можливостях використання одержаного прибутку на потреби власного господарського розвитку, оскільки дивідендна політика щодо державних корпоративних підприємств в Україні є достатньо жорсткою. Необхідно запровадити більш гнучку дивідендну політику держави, яка б передбачала можливість залишення в державному товаристві всього обсягу отриманого прибутку для фінансування необхідних інвестицій. Тобто основним джерелом для викупу акцій додаткових емісій повинні бути власні кошти державних акціонерних товариств; наявність таких коштів має бути критерієм прийняття рішення про голосування представниками держави за проведення додаткової емісії (у разі коли держава в принципі зацікавлена в її викупі). Вважаємо, що закріплена в чинному законодавстві України модель викупу акцій додаткових емісій виключно за бюджетні кошти не є перспективною.

Слід зазначити, що проблема збереження розміру державної частки стосується і державних корпоративних підприємств, створених у формі товариств з обмеженою відповідальністю. На відміну від АТ, де вихід акціонера здійснюється шляхом відчуження акцій іншим особам і відповідно майнова база АТ залишається стабільною [3, с. 161-162], вихід із ТОВ відбувається через відступлення частки. Тобто учасник ТОВ будь-коли може вийти з товариства, і останнє має сплатити йому його частку [3, с. 192].

Слід зазначити, що на практиці дуже поширеною є помилка, коли до правовідносин із відчуження учасником своєї частки застосовуються норми щодо виходу учасника з товариства. Вихід учасника з товариства та відступлення ним своєї частки є різними за своїми правовими ознаками правочинами. Так, у ч. 1 ст. 116 ЦК України закріплено, що учасники господарського товариства мають право в порядку, установленому установчим документом товариства та законом... 3) вийти у встановленому порядку з товариства; 4) здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, у порядку, установленому законом [4].

Відносини, що виникають у випадку виходу учасника з товариства, регулюються ст. 148 ЦК України, а відносини, що виникають при відступленні частки, – ст. 147. Як бачимо, ці дві юридичні дії мають зовсім різні правові наслідки. Таким чином, положення Закону України «Про господарські товариства» та ЦК України чітко розмежовують такі юридичні дії, як вихід із товариства та відступлення учасником своєї частки [4].

Для уникнення ускладнень у роботі товариства, де існує частка держави, пропонуємо закріпити на законодавчому рівні положення, яке б гарантувало захист інтересів держави у разі виходу одного з учасників ТОВ: учасник товариства з обмеженою відповідальністю, де одним з учасників є держава, має право вийти з товариства, повідомивши товариство про свій вихід не пізніше ніж за шість місяців до виходу, якщо інший строк не встановлено статутом.

Використана література

1. Сироватка С. Акції в мартенівській печі. Держава втрачає «право вето» на комбінаті «Запоріжсталь» / С. Сироватка / “День”. – 2001. – № 105.
2. Як держава «Дніпроенерго» втратила / “Економічна правда” від 5 вересня 2007 р. – Режим доступу : [//www.epravda.com.ua/publications/478e6d29a4840](http://www.epravda.com.ua/publications/478e6d29a4840)
3. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи : правове становище / О.М. Вінник. – К. : Тов-во «Знання» КОО, 1998. – 309 с.
4. Кібенко О. Чи є відчуження частки виходом із товариства? / О. Кібенко // Мала енциклопедія нотаріуса : науково-практичний журнал. – 2006. – № 4(28).

~~~~~ * * * ~~~~~